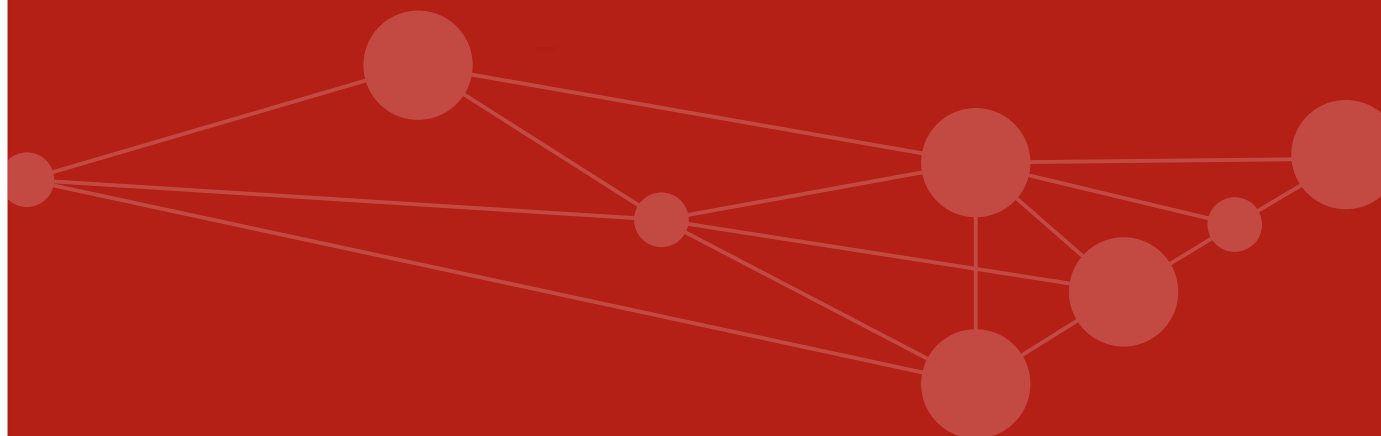

**NORRÆNA LÍKANIÐ
Á 6 MÍNÚTUM!**

Kraftaverk?

Við sjáum ítrekað að Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð eru efst á listum sem fjalla um hvar í heiminum er best að búa.

Mörg okkar taka þessu sem sjálfsögðum hlut. Það er þó ekki svo. Ástæða þessa er hvernig við höfum byggt samfélög okkar upp. Það er það sem við köllum Norræna líkanið.

Aukinn óstöðugleiki í heiminum gerir framtíðina ótryggari. Aukin viðskipti, fleiri innflytjendur og betri tækni bjóða upp á nýja möguleika – og skapa líka fleiri vandamál. Það er meira að vinna og meiru að tapa. Og þegar mikið er í húfi, þurfum við að leggja meira á okkur.

En hvað er Norræna líkanið eiginlega? Hvernig virkar það? Er það virkilega kraftaverk og er það fyrir alla? Ef við þurfum að leggja meira á okkur, getur verið ágætt að byrja hérna.

Ert þú tilbúin(n)?

Forsíða The Economist, 2. febrúar 2013.

1. Hvað þarf til?

Fyrir flest okkar er mikilvægast að hafa fasta vinnu, peninga til að lifa fyrir, góðan stað að búa á, gott samfélag, menntun, heilbrigði, fjölskyldu og vini. Öruggt land.

Þá þarf samfélagið að stuðla að þessu:

- **Að sem flestir hafi atvinnu**
 - Starfið veitir okkur ráðstöfunarfé, en það þarf líka að leysa vinnuna af hendi til þess að útvega okkur það sem við þörfnumst í samfélaginu.
- **Að við séum skilvirk**
 - Sóun og gamaldags vinnuaðferðir þýða minni velferð og lægri laun.
- **Að það ríki jafnrétti og gagnkvæm virðing**
 - Vegna þess að það er rangt að mismuna fólki.
- **Að við jöfnum tekjurnar**
 - Af því að það er réttlátt. Og það stuðlar að hagsæld.

Svona samfélag verður ekki til af sjálfu sér. Samfélagið er jú það sem við gerum saman.

*– Hlutverk stjórnmal-
mannanna er að leggja
dansgólfið þar sem fólk
getur dansað líf sitt.*

**Tage Erlander, forsætisráðherra
í Svíþjóð 1946-1969**

2. Hefur Norðurlöndum í rauninni vegnað svo vel?

Já, raunar. Hér á Norðurlöndum hefur okkur, áratug eftir áratug, tekist að auka tekjur, fjölga störfum, auðvelda fólki að vinna samhliða því að sinna litlum börnum sínum og við höfum dregið úr fátækt.

Betra en áður, en einnig betra en aðrir

Í samanburði við önnur lönd, einnig Bandaríkin, þá gildir þetta almennt um Norðurlönd:

- **Okkur gengur betur að finna vinnu og okkur líður betur í vinnunni**
 - Það eru álíka margir eða fleiri í vinnu eða námi hér. Lægstu launin eru lág, en þó mun hærra en lægstu laun í Englandi og Bandaríkjunum.
- **Við erum skilvirk**
 - Þetta undrar marga í öðrum löndum.
- **Hér ríkir meira jafnrétti**
 - Fleiri konur eru í launaðri vinnu. Fæðingarorlof er gott. Leikskólar eru margir.
- **Okkur hefur gengið vel að jafna laun í samfélaginu**
 - Fáir eru mjög fátækir. Hinir auðugustu eru heldur ekki vellauðugir.

– Heimurinn væri öruggari og farsælli ef fleiri bandamenn væru eins og Norðurlöndin.

Barack Hussein Obama,
Hvíta húsið, 13. maí 2016

3. En hvernig tekst okkur þetta?

Aukið traust

- Til hvers annars, til stjórnámamanna, til ríkis og sveitarfélaga og til verkalýðshreyfingarinnar.
- Traust skilar okkur öllum árangri. Minna skrifræði og minni lagalegur ágreiningur.
- Við þorum að leggja fram hugmyndir á vinnustaðnum – og hrinda þeim í framkvæmd.

Aukið samstarf

- Þéttara samstarf er á milli yfirmanna og annarra starfsmanna.
- Og á milli stjórnámamanna og aðila vinnumarkaðarins.
- Við leysum vandamál þegar þau koma upp og flest gengur betur fyrir sig.

Opnari gagnvart umheiminum

- Við eigum mikil samskipti við útlönd, í gegnum Netið, viðskipti og ferðalög.
- Við erum jákvæð gagnvart nýrri tækni.

Við vitum að það er „gott að deila“

- Öllum – líka þeim ríkustu – líður betur og finnst þeir öruggari þegar það er minni fátækt og óróleiki og færri félagsleg vandamál.
- Fyrirtækin græða líka þegar fjárfest er í aukinni þekkingu fyrir alla. Þá fá þau hæfari starfsmenn og skila meiri hagnaði.

Nám og vinna

- Það er eðlilegt á Norðurlöndum að stunda nám og vinnu, ef maður getur.
- Það er þér fyrir bestu, fjölskyldunni og samfélaginu. Og framtíðinni.

Þannig höldum við okkur á tánnum dags daglega. Traust elur af sér traust. Og við skulum gleðjast yfir þeim yfirmönnum sem taka hlutverk sitt alvarlega, horfa fram á veginn og eru meðvitaðir um nám og samvinnu. Þeir eru margir, og Norræna líkanið þarf á þeim að halda.

4. Fallegu slagorðin útskýra samt ekki allt!

Á bak við þau höfum við vélina sem knýr allt áfram.

Þrjár meginstoðir Norræna líkansins:

Þetta er vélín: Grunnstoðirnar sem breyta slagorðunum í árangur.

Og hrynji ein grunnstoðin, þá hrynur allt ... eins og stóll á þremur fótum.

5. Gott og vel, en hvernig virka þær?

Grunnstoðirnar virka saman! Þetta eru jú Norðurlöndin.

Margt af þessu snýst um aukna færni. Við erum komin inn í gott ferli. Þetta er svolítið snúið, en ef þú fylgir örvunum á teikningunni:

1. Aðilar vinnumarkaðarins leggja áherslu á að lægstu launin hækki. Þeir semja um að hækka launin í samfélaginu frá ári til árs – þó ekki meira en fyrirtækin þola.
2. Þessi nálgun gerir það að verkum að *stjórnvöld* eiga hægar með að hafa aga á ríkisfjármálum og skapa fleiri störf.
3. Fleiri störf gefa okkur þá verðmætasköpun sem greiðir fyrir *velferðina*. Aukin velferð er að sama skapi verðmæt fyrir vinnuveitendur, í gegnum gott heilbrigðiskerfi og góða menntun.
4. Aftur að *vinnumarkaðnum*: Með skilvirkari starfsmönnum verður auðveldara fyrir fyrirtækin að greiða hærri laun – en þó einungis ef þau gæta þess að svara ávallt kalli nútímans.

Á Norðurlöndum eru verkalýðsfélögin höfð með í ráðum þegar fyrirtæki hag-ræða í rekstri, einnig þegar fækka þarf starfsfólki. Það er gert vegna þess að oft er hægt að finna önnur störf, hægt er að bjóða félagslega aðstoð vegna þess að trúnaðarmenn starfsmanna eru hafðir með í ráðum þegar ákveðið er hvernig standa skuli að hlutunum.

Niðurstaða: Nútímaleg fyrirtæki, góð laun og mannsæmandi störf.

1950

FOTO: TELEMUSEET

2010

FOTO: COLOURBOX.COM

6. Afsakið, en má ég skjóta inn orði?

Ef það er svo auðvelt að fá bætur, þá nennir enginn að vinna!

Jæja, til að eiga rétt á atvinnuleysisbótum, sjúkradagpeningum og örorkulífeyri, þarftu að hafa verið í vinnu og því meira sem þú hefur aflað því meira getur þú fengið. Þannig að það er alltaf ráðlegt að stunda vinnu ef þú getur það.

Háir skattar hirða stærstan hluta peninganna!

Nei. Þú heldur meirihluta peninganna, sérstaklega ef þú ert með meðalhá eða lág laun. Svo færðu heilmikið fyrir skattinn: Fría skólagöngu og meðferð á sjúkrahúsi, eftirlaun, betri samgöngur, lögreglu og landvarnir. Góð skipti?

Þetta er hreinn kommúnismi!

Alls ekki. Þetta er jafnaðarmannastefna byggð á lýðræði, samvinnu og frjálsum markaði, óravegu frá Lenín og Stalín. Einnig langt frá þeim hreina kapítalisma sem Thatcher og Reagan innleiddu í Englandi og Bandaríkjunum á 9. áratug síðustu aldar.

Við reiðum okkur á útlönd!

Ja, það er rétt, upp að vissu marki. Við fáum mikið af vörum, tækni og hugmyndum að utan, allt frá flugvélum til Google og Nelson Mandela. En Norðurlönd leggja líka mikið af mörkum; græna orku, Bang & Olufsen, fisk, Björk, Linux, Skype og Spotify!

Jósef Stalín. Leiðtogi Kommúnistaflokks Sovétríkjanna 1922-1953.

Margaret Thatcher. Forsætisráðherra Bretlands 1979-1990.

7. Það er búið að fegra hlutina með pínlegum hætti

Eh, það er svo sem rétt hjá þér.

Það er alls ekki allt á Norðurlöndum í lagi, til dæmis:

- Velferðin er mikil að mestu leyti, en það er of mikill munur á því sem er í boði.
- Við stöndum okkur ekki eins vel þegar kemur að jafnrétti og við höldum.

Sumt hefur m.a.s. þróast í öfuga átt:

- Ungu fólki gengur verr að fá fasta vinnu. Það er dýrara núna að kaupa fyrstu fasteign.
- Félagsleg undirboð hafa aukist á vinnumarkaðnum.
- Stjórnendur og ofurhugar fjármálafyrirtækjanna fá stöðugt hærri laun á meðan margir eru á lágum launum. Ójöfnuður hefur sem sé aukist.

Við glímum við verkefnin sem fylgja helstu straumum nútímans með sínum kostum og göllum.

- Stöðugt ný tækni; stafræn þróun, vélmenni, gervigreind.
- Hnattvæðingin, þar sem landamæri hafa sífellt minni þýðingu. Flóttinn úr dreifbýli í þéttbýli.
- Æ fleiri innflytjendur, sem ýmist koma beinlínis í leit að atvinnu eða sem flóttamenn.

Við berum einnig ábyrgð á stærsta vandamálinu: Hlýnun jarðar.

FOTO: TRI D. NGUYEN

8. Úps, þetta var rosalegt. Hvað getum við gert?

Það verðum við að fjalla um í næstu «6 mínútum»! En, gott og vel, hér koma nokkur atriði. Það má ekki gleyma því að við höfum byggt upp mikil verðmæti á Norðurlöndum. Bæði í formi tækja og fjármuna, en mest þó í formi sérfræðipækkingar, tækni og trausts. Og það veitir okkur tækifæri til að byggja upp enn betri skóla, almenningssamgöngur og umhverfisvæn fyrirtæki.

Þessi miklu verðmæti verðum við að nýta til þess að bæta okkur:

- Berjast fyrir hugsjónum okkar. Það er sótt að þeim. Við þurfum að slá skjaldborg um Norðurlönd jafnréttis, en við þurfum einnig að standa vörð um öryggið, lýðræðið og virðinguna fyrir öðrum.
- Leggja meiri áherslu á klassíska jafnaðarmannastefnu. Við þurfum að sjá til þess að allir hafi mannsæmandi vinnu, nám og húsnæði. Leggja okkar mörkum í loftslagsmálum. Innflytjendur verða að komast hratt í nám og vinnu.
- Nýjar aðgerðir. Auka skilning á nýrri tækni og nýjum miðlum. Smyrja og þróa grunnstoðir Norræna líkansins. Tryggja að skipulögð verkalýðshreyfing verði hið eðlilega viðmið.

Við þurfum að hafa sterka stefnu til að ná þessum markmiðum. Samfélag þar sem við stöndum saman, en sundrumst ekki.

FOTO: HELEGE MIKALSEN/ VG

Íslendingar krefjast þingkosninga fyrir utan Alþingi í apríl 2016.

9. Og ég? Hvað geri ég?

Gerir þú?

Það verður þú að meta. Lítið eða mikið. Á Netinu, í skólanum eða vinnunni, í stjórnmálaflokki eða í fjölskyldunni.

Og hvort sem þú býrð í Kaupmannahöfn eða Thisted, Lahti eða Oulu, Reykjavík eða á Akureyri, í Ósló, Tromsø, Malmö eða Mora.

Ræðið nýjar lausnir á daglegum vandamálum fólks. Til dæmis: Hvað finnst þér að þurfi í raunni að gera til að tryggja að ungt fólk fái fasta vinnu?

Við skulum nefnilega ekki vera barnaleg! Norræna líkanið féll ekki af himnum ofan.

Kraftaverkið snýst um stefnu. Sameiginlega.

VIÐ BYGGJUM NORÐURLÖND

WWW.SAMAK.INFO

"Norræna líkanið á 6 mín!" er hægt að nálgast á www.samak.info. Jan-Erik Støstad, framkvæmdastjóri Samak, er höfundur textans og byggir hann á norræna rannsóknarverkefninu NordMod2030. Bestu þakkir til samstarfsfélaga, vina og fjölskyldu. #NordMod6min

Danska, finnska, íslenska og sænska útgáfa þessa bæklinga eru afbrigði af «Norræna líkaninu»

Samak er samstarfsvettvangur alþýðusambandanna og jafnaðarmannaflokkanna á Norðurlöndum.

Forsíðumyndin er af verki Gustav Vigeland's; «Livshjulet» (Jean-Pierre Calbéra, flickr.com).

Hönnun: Robert Mehmet Mulleng Sezer, LO Media

Prentað á: 140 g, Multioffset

© SAMAK 2017

SAMAK